

IMF POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR KRİTİK

Doç. Dr. Gülsüm AKALIN*
Yrd. Doç. Dr. Ayhan UÇAK**

Özet

Bu çalışmanın amacı, IMF politikalarının, bunları uygulayan ülke ekonomilerine uygunluğunu tartışmaktır. Bunun için öncelikle, Fon'un ulusal ekonomiler arasında değişen fonksiyonları dikkate alınmaktadır. IMF destekli istikrar programlarının özellikleri ortaya konulup, bunlara getirilen eleştiriler çalışmada ele alınmaktadır. IMF'nin, ekonomilerin makro dengelerini sürekli dip noktalarda kurmaya çalışması eleştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: IMF, İstikrar Programları, Ekonomik Kriz

A CRITIQUE OF THE IMF POLICIES

Abstract

The purpose of the study is to argue the suitability of IMF's policies on the national economies. Hence, first of all, the changing functions of the Fund among the national economies are considered. In this study, characteristics of the IMF-supported stabilization programs and also critiques from academic surroundings are discussed. It is criticized that IMF to set up the macroeconomic balances of the countries on the bottom levels.

Keywords: IMF, Stabilization Programs, Economic Crisis

* Marmara Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi

** Trakya Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi

1.Giriş

Kapitalist dünyanın İkinci Dünya Savaşı sonrası bir ürünü olan IMF, günümüzde kendisine başvuran ülkelere uygun reçeteler mi sunmaktadır? Bu politikaların uygulanması rasyonellik gereği midir? Bilindiği gibi rasyonellik, neoklasik iktisadın temel vurgularından biridir. Rasyonellik, önsel bilginin ([a priori](#)) kesin güvenilirliği üstüne kurulmuş bir eğilimdir. Rasyonalizm öğretisinin dayandığı epistemolojiye göre bilgi, temelden ya da yalnızca akıldan gelir. Hem bilginin hem de yaşamın kurucu ilkesi akıl olmalıdır. Neoklasik iktisat ve günümüz uzantısı neoliberal görüşe göre, piyasanın işleminde bir bozukluk varsa, bunun nedeni ancak rasyonel olmayan davranışlardır. Günümüzde Türkiye ekonomisi tarihi cari açıklarla karşı karşıya kalırken, döviz piyasası neden bu açığı süpürecek şekilde işlememektedir? Sıcak para adı verilen kısa vadeli sermaye girişleri ile kapatılan bu açığı finanse edenler rasyonel değil midir?

Öncelikle şunu hemen belirtelim ki, bu açığın finansmanı için ülkeye giren sıcak para son derece rasyoneldir. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi kendilerine, dünyanın hiçbir yerinde bulamayacakları yüksek bir reel faiz sunmaktadır. Akılcı olmayan davranış, bu yüksek faize, bu cari açık pahasına katlanmaktır. Milli gelirin yüzde 7'sini aşan cari işlemler açığı, son tahlilde ekonominin iç ve dış borçlarını sürdürülemez boyutlara taşımaktadır. 2006 sonu itibarıyla, dış borç stoku 206 milyar dolar, iç borç stoku da 179 milyar dolar seviyesine, dolayısıyla Türkiye ekonomisinin toplam borcu 385 milyar dolara yükselmiştir.

Öte yandan, IMF politikalarının başarısız sonuçlar verdiği görüşüne günümüzde piyasacı iktisatçıların çoğu, "IMF bu reçeteleri zorla uygulatmıyor ki, ülkeler kendileri IMF'ye başvuruyorlar" benzerinde kolaycı karşılıklar veriyorlar. Oysa, sermaye kaçışlarının kolayca krize sokabildiği günümüzün finansal anlamda sığ olan gelişen piyasalarına, bu tür ortamlarda IMF'den başka bir seçenek de kalmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, yukarıda sözü geçen sorulara cevap ararken, IMF politikalarının, bunları uygulayan ülke ekonomilerine uygunluğunu tartışmaya açmaktır. Bunun için öncelikle, Fon'un ulusal ekonomiler arasında değişen fonksiyonlarının dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

2. IMF'nin Tarihsel Süreçte Değişen Fonksiyonu

Bretton Woods sistemi işlerken IMF, gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki parasal mekanizmanın koordinasyonu ve danışmanlığını yürütmüştü. IMF'nin parasal konularda yarattığı geniş sayılabilecek forum, söz konusu ilişkileri ikili görüşmelerle çözmeye çalışmaktan daha başarılı olmuştu. Bretton Woods sisteminin çökmesinden sonra IMF'nin fonksiyonlarında önemli değişiklikler ortaya çıktı.

1970'lerde yaşanan petrol şokları ile batılı bankaların elde ettiği petro-dolarlar, büyük bir sermaye darlığına düşen azgelişmiş ülkelere özel bankalar kanalıyla borç olarak aktılmaktaydı. IMF de bu süreçte etkin bir rol üstleniyordu. Çünkü, azgelişmiş ülkeler borçlarını ödeyemez duruma düştüklerinde, bunlara IMF tarafından uygulanacak programlar, borç verenler açısından bir güvence yaratıyordu. IMF'nin azgelişmiş ülkeler için öngördüğü yeni programlar, sermayenin uluslararasılaşmasının gereklerine uygun bir biçimde, konvertibiliteye geçiş ve finansal serbestleşme unsurlarını içermekteydi (Meltzer, 2004, s.108).

Artan spekülâtif sermaye hareketleri ile birlikte paritelerin piyasalar tarafından belirlenmesi, IMF'nin geçmişteki en önemli danışma işlevini yitirmesine yolaçmıştır. Sanayileşmiş ülkeler arasında IMF destekli istikrar programı uygulayan son ülkeler; 1977 yılında İtalya ve İngiltere'dir. Her iki ülke, ilk petrol şokundan sonra ödemeler dengesi sorunları ile ve bunun sonucunda da ulusal paralarına karşı çeşitli baskılarla karşılaşmıştır. IMF'nin sanayileşmiş ülkelerin ödemeler dengesi sorunları ile ilgisi bu tarihten sonra genelde kesilmiştir. Fon'un finansal desteğinin odağı bundan sonra az gelişmiş ülkelerin üzerine kaymıştır (IMF-a, 2006, s.8). Böylece IMF, gelişmiş ülkelerin de içinde bulunduğu uluslararası parasal danışmanlık görevini bırakıp az gelişmiş ülkeler için kriz yöneticisi ve finansör rolüne geçmiştir (Barro ve Lee, 2002, s.7).

Öte yandan, değişen bu rolle birlikte Fon'un uygulattığı programların içeriği de değişime uğramıştır. 1980'li yıllara kadar IMF, kredilerini kullanırmak için ağırlıklı olarak kısa vadeli geleneksel talep kısıtıcı makroekonomik düzenlemelerin uygulanması koşulunu ileri sürmekteydi. Genel olarak ödemeler dengesizliklerini giderici döviz kuru ayarlamaları ile harcamaları daraltıcı sıkı para ve maliye politikalarını içeren programlar küreselleşme süreci ile birlikte kapsamca genişlemiştir. 1980'lerle beraber, ABD'de Reagan ve İngiltere'de Thatcher iktidarları tarafından takip edilen neoliberal politikalar Fon'un ideolojisini de aynı yönde etkilemiştir. Bu tarihten itibaren, dış ticaret ve finansal serbestleşmede mevzuata yönelik, özelleştirme ile yabancı sermaye akışını teşvik eden yapısal uyum programları ile tüketime yönelik politikalar gözde hale gelmiştir.

Günümüzde ABD, IMF kotalarının yüzde 17.08'ine, Japonya yüzde 6.3'üne, Almanya yüzde 6.1'ine, İngiltere ve Fransa da yüzde 5.1'ine sahiptir (IMF-b, 2006). IMF toplantılarında önemli kararların alınabilmesi için yüzde 85'lik bir oy çoğunluğuna gereksinim vardır. Dolayısıyla, karar alma mekanizmasında ABD'nin tek başına veto gücü bulunmaktadır (Barro ve Lee, 2002, s.5).

Fon'un uygulattığı istikrar programlarının başarısının değerlendirilebilmesi için, çalışmanın 3'üncü kısmında bunların teorik altyapısı ortaya konulacak ve bu programlara akademik çevrelerden gelen eleştirilere değinilecektir.

3. IMF Destekli İstikrar Programlarının Özellikleri

IMF sürdürülemeyen dış açıkların sürdürülebilir hale gelmesi için dış destek sağlamaktadır. Dış desteği sağlarken de bazı politikaların uygulanmasını istemektedir. Uygulanan politikaların esası, "ülkelerin bozulan makroekonomik dengelerini yeniden kurmak" ilkesine dayanmaktadır.

IMF'nin stand-by düzenlemelerinde yer alan performans kriterleri ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, hemen hemen bütün program düzenlemeleri Eshag'ın da belirttiği gibi iki önemli özellik taşımaktadır: Toplam talebin kısılması ve piyasa mekanizmasının geliştirilmesi (1989, s.298). Toplam talepteki düşüşlerin sağlanması için daraltıcı mali ve parasal ölçütler getirilirken, piyasa mekanizmasının geliştirilmesi için de ülke içinde ve ülke dışındaki ekonomik işlemlerde hükümet engellemelerinin en aza indirgenmesi yoluyla piyasa güçlerinin serbest hareketleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Düzenlenen istikrar programlarında, tüketici ve üretici teşvikleri gibi piyasa ekonomisinin özüne ters fiyat kontrolleri caydırılmaktadır. Uluslararası işlemler için de IMF, kota uygulamaları gibi ticareti sınırlayan düzenlemeleri yürürlükten kaldırmaktadır. Bu yönüyle Fon'un

uygulattığı istikrar programları 19. yüzyılın laissez-faire felsefesinin kalıntılarını taşımaktadır. (Eshag, 1989, s. 301).

Böylece genel bir karakteristiği çizilen IMF destekli istikrar programları sorunlu ülkelere genelde* ortodoks çözümler önermektedir. Temel hedef, açığa neden olduğu düşünülen talebi düşürmektir. Bu yaklaşım doğrultusundaki istikrar tedbirlerinin içerisinde yer alan dört politika, IMF programlarını uygulayan ülkelere standart olarak sunulmaktadır. Bu politikalar şunlardır:

i) Enflasyonun düşürülmesi için para arzının artış hızı yavaşlatılmalı, Merkez Bankasının hükümete ve kamu kurumlarına açtığı krediler kısıtlanmalıdır. Diğer bir deyişle sıkı para politikası uygulanmalıdır.

ii) Dış ödemeler açığının kapatılması için ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değeri bir defada veya yavaş yavaş kaybettirilmelidir; yani devalüasyon yapılmalıdır.

iii) Dış ticaret, sermaye hareketleri ve iç fiyatlar üzerindeki kontroller kaldırılmak suretiyle ekonomik serbestleşmeye gidilmelidir.

iv) Kamu kesimi açıkları ve borç stokunun azaltılması için kamu harcamaları azaltılırken, gelirler yani vergiler arttırılmalı ve faiz dışı fazla verilmelidir; yani daraltıcı maliye politikası uygulanmalıdır.

IMF programlarının en çok tartışmaya neden olan noktalarından biri, dış dengenin her zaman iç kredi genişlemesi sonucu bozulduğu görüşüdür. IMF'ye göre tek çözüm iç kredilerin kısıtlanması ve böylelikle toplam talebin baskı altına alınmasıdır. IMF'nin bu görüşü, sabit kur sistemi altında ödemeler dengesine parasalcı (monetarist) yaklaşımın izlerini taşımaktadır. Parasalcı görüş bu analizde, para piyasasındaki gelişmeler ile ödemeler dengesi gelişmeleri arasında bir ilişki kurmaktadır. Parasalcı yaklaşıma göre, bir dış ödemeler açığı ya da fazlası para arzı ile para talebi arasındaki dengesizliklerin sonucudur. (Krugman ve Obstfeld, 1997, s.527).

Nominal para talebini M_d , nominal para arzını M_s , fiyatlar genel düzeyini P , ekonomideki reel gelir düzeyini y ve geçerli faiz oranını r ile göstererek; başlangıçta para piyasasında reel para arzının reel para talebine eşit olduğu, yani para piyasasının dengede olduğunu belirten eşitlik şöyle ifade edilir.

$$M_s / P = M_d / P = L(r, y) \quad (i)$$

Bu eşitliğe göre elde tutulmak istenen reel para miktarının belirleyicileri; faiz oranı ve reel gelir düzeyidir. Ekonomideki para arzı ise merkez bankası tarafından belirlenir. Merkez Bankası bilançosunda pasifte yer alan ve bankanın yükümlülüğü olan emisyon, aktifte yer alan altın ve döviz rezervleri, menkul değerler ile kamu ve bankacılık kesimine açılan krediler karşılığında değişmektedir (bakınız Ertop, 2006, ss.201-219). Bu analizde, merkez bankasının parasal tabanının yurtdışı ögesi, yani ödemeler dengesi fazlası ya da açığına göre artan ya da azalan döviz rezervleri F^* ile, yine parasal tabanın yurtiçi ögesi yani yurtiçinde kullanılan krediler A ile gösterildiğinde (merkez bankasının menkul

* Hiperenflasyonun yaşandığı ülkelerde IMF, ücret ve fiyat kontrollerini içeren heteredoks çözümlere başvurabilmektedir.

değer alışları karşılığı piyasaya sürdüğü parayı da bunun içine katıyoruz) ve μ de para çarpanını temsil ettiğinde, ülkedeki para arzı;

$$M_s = \mu (F^* + A) \quad (ii)$$

eşitliğine dayanacaktır.

(i) ve (ii) numaralı eşitlikler birleştirilerek, para arzının yurtdışı ögesi yani merkez bankasının döviz rezervleri şöyle yazılabilir:

$$F^* = (1/\mu) P \cdot L(r,y) - A \quad (iii)$$

Eğer para çarpanı μ nün sabit olduğu varsayılırsa, merkez bankasının döviz rezervlerindeki yani ödemeler dengesindeki değişim;

$$\Delta F^* = (1/\mu) \cdot \Delta [P \cdot L(r,y)] - \Delta A \quad (iv)$$

ile gösterilebilir.

Son eşitlik ödemeler dengesine parasalcı yaklaşımı özetlemektedir. Eşitliğin sağ tarafındaki ilk terim, nominal para talebindeki değişikliği yansıtmaktadır. Buna göre, para talebinde ortaya çıkacak bir artış ülkenin döviz rezervlerinde, dolayısıyla ödemeler dengesinde bir fazlalığa neden olacaktır. ($\Delta F^* > 0$ durumu). Sonuçta para piyasasındaki denge koşulundan hareketle, para talebindeki artışa eşlik eden bir para arzı artışını gündeme getirecektir.

(iv) numaralı eşitliğin sağ tarafındaki son terim de para piyasasındaki arz unsurlarını yansıtmaktadır. Yurtiçi kredilerdeki bir artış (ii) numaralı eşitliğe dayanarak, elde tutulmak istenen para miktarına göre para arzının artmasına yol açar. Böylece ödemeler dengesi açık vermek zorunda kalır. ($\Delta F^* < 0$ durumu). Zira, talep edilen paranın üzerindeki bu paralarla ya mal ve hizmet satın alınacak ya da finansal varlıklara yatırım yapılacaktır. Mal ve hizmetlere yapılan harcamaların artması ithalatın da artmasına, yabancı menkul değerlere yapılacak olası finansal yatırımlar da sermaye çıkışına neden olacaktır. Bu durum, ülkenin döviz kaybına uğramasına yol açacak; eğer çıkış noktasında ödemeler bilançosunun dengede olduğu varsayılırsa, cari işlemlerden ve sermaye hareketlerinden gelen bu etkilerle bir dış ödeme açığı ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak, parasalcı yaklaşıma göre, ödemeler dengesi problemleri doğrudan para piyasasındaki dengesizliklerden kaynaklanmaktadır ve bunların para politikası yoluyla çözümlenmesi daha uygundur. Ancak, parasalcı yaklaşıma dayanan ödemeler dengesi analizinin olası yanlış politikalar izlenmesine yol açacağını gösteren pek çok gerçekçi durum vardır. Örneğin, yurtiçi ürünlerin yurtdışı talebinde geçici bir düşüş olsun. Bu değişim cari işlemlerde ve dolayısıyla ödemeler dengesinde bir olumsuzluğa neden olacak; büyük bir olasılıkla ekonominin istihdam düzeyini de negatif yönde etkileyecektir. Geçici bir genişletici maliye politikası ile -örneğin ihracata yönelik üretime uygulanan vergi oranlarında bir düşüş yoluyla- bu etkiler giderilebilecek iken; parasalcı yaklaşımın bu analizi kullanılarak, dış açığın ülkedeki çıktı ve dolayısıyla para talebinin düşmesi sonucu oluştuğu ve bu durumdan çıkış için de iç kredilerde bir küçültme operasyonunun en iyi tepki olacağı düşünülecektir. Bu düşünce yanlıştır; çünkü merkez bankası, dış ödeme açığını kapatmak üzere yurtiçi kredileri sınırlamaya mecbur edilirse, ihracattaki düşüş

yüzünden artan işsizlik, böyle bir uygulamayla daha da artacaktır (Krugman ve Obstfeld, 1997, s.528).

Sonuç olarak bu analiz, IMF'nin, dış ödemeler sorunu olan ülkelere parasalci perspektifle uyguladığı istikrar programlarının makro dengeleri dip noktalarda kurmayı amaçladığına işaret etmektedir. Talep kısımaya ve dolayısıyla büyümeyi düşürmeye yönelik, sıkı para ve maliye politikalarından oluşan istikrar programları IMF tarafından ülkelere standart olarak sunulmaktadır. Günümüzde IMF'nin, ülkelerin yapısal ve sosyo-ekonomik özelliklerini yeterince dikkate almadığı artık açıkça dile getirilmektedir. Dikkate değer bir nokta, özellikle ekonomisini IMF ile bütünleştiren ABD gibi ülkelerde uygulanan ekonomi politikalarının IMF'nin gelişmekte olan ülkelere uygulattıklarının tam tersi yönde olduğudur. Princeton Üniversitesi profesörlerinden Paul Krugman, The New York Times gazetesinde 18 Temmuz 2001 tarihinde 'Other People's Money' başlığı ile yayımlanan yazısında bu konuya şöyle yaklaşmaktadır: "... ABD her krizden talebi kamçılıyarak, üretimi ve istihdamı artırarak çıkmaktadır. Halbuki başka ülkeler krize girdiğinde ABD çevreleri, ABD ile ilişkili uluslararası kuruluşlar (burada özellikle IMF'ye vurgu yapılıyor), bankalar tam ters yönde politikalar tavsiye etmektedirler. Kamu harcamalarının azaltılması, vergilerin arttırılması, tüketimin kısılması için faizlerin yükseltilmesi gibi... Bu açıdan bakıldığında ABD tam anlamıyla Keynesçi politikalar izlemektedir; işler yavaşladığında FED (ABD Merkez Bankası) tüketici talebi arttırılsın, yatırımlar ve istihdam genişlesin diye faizleri düşürüyor, hükümet de harcamalarını genişletiyor. Kimse bunun karşısı bir politikayı savunmuyor. Ancak, Japonya'daki, Arjantin'deki ve diğer ülkelerdeki krizleri önlemek için ABD, harcamaların kısılmasını, ekonominin küçülerek dengeye getirilmesini öneriyor. Neden ABD ekonomisi için yararlı görülenler, Japonya gibi büyük, Arjantin gibi küçük ekonomiler için de iyi olmasın? Niçin onlara tam tersi politikalar içeren sıkı elbiseler giydirilme gayreti içine girilsin?... " (Krugman, 2001a).

4. IMF Politikalarının Bazı Ülkelerdeki Sonuçları

IMF programlarını uygulayan ülkelerde ekonomik büyüme gerçekleştirmeleri de ister istemez bu daraltıcı politikalarından etkilenmektedir. Bu sebeple, bu programların yatırım ve büyüme üzerine etkileri konusunda yapılan pek çok çalışma vardır. Örneğin Little vd., (1994), IMF'nin uyguladığı istikrar programlarını, büyümeyi hiç tasarlamadığı için eleştirmektedir. Hutchison (2001), 1975-97 döneminde 461 adet IMF programı uygulamış ve toplam 160 krizle karşı karşıya kalmış 67 az gelişmiş ülke ekonomilerini içine alan çift boyutlu veri (panel data) setini kullanarak yaptığı çalışmada, krizleri takip eden 1-2 yıl içerisinde ekonomilerin önemli küçülmeler yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, sürdürülen programlar süresince büyüme oranları önceki yıllara göre yıllık ortalama yüzde 0.7 düşüş göstermektedir. Stiglitz (2000a) ise, Güneydoğu Asya'nın beş ülkesinin milli gelirlerinin 1999'da, yani ekonomik krizden iki yıl sonra, kriz öncesi 10 yılın ortalama büyüme trendi sürdürülebilmiş olsaydı, bunun yüzde 17 altında kalmış olduğunu vurgulamaktadır. Bu ülkelerin IMF programları uygularken böyle sonuçlarla karşı karşıya kaldığı dikkate alındığında, bu politikaların resesyonları daha da derinleştirdiği ve süresini uzattığı söylenebilir.

Yine Stiglitz, IMF politikalarına boyun eğen Asya'nın kriz ülkeleri, 1998 yılında ortalama yüzde 8.2 küçülürken, kriz süresince ve sonrasında IMF programı uygulamayan ve sermaye akımlarını kontrol eden Çin'in 1998 yılında yüzde 7.8 ve Hindistan'ın da yüzde

5.2 büyüdüğünü belirtmektedir (Stiglitz, 2000a). Bir başka çalışmasında Stiglitz, Dünya Bankası'nda görevli iken, Asya krizi sonrasında özellikle Endonezya'da daraltıcı politikalar uygulamanın çok yanlış sonuçlar verebileceği konusunda uyarılarda bulunduğunu, ancak bunların hiçbirinin dikkate alınmadığını vurgulamaktadır. IMF politikalarının ABD'nin öncelikleri ile saptandığını belirten Stiglitz, "global ekonomik istikrarın geliştirilmesi için Keynes tarafından yaratılan bu kuruluşun daha çok global istikrarsızlığı geliştirdiğini" savunmaktadır (Stiglitz, 2001).

Barro ve Lee (2002), 1975-99 dönemini ve 130 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, IMF kredilerinin, bu ülkelerin büyüme gibi ekonomik performansları gözönünde bulundurulmadan, sadece Fon içinde söz sahibi olan ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelere siyasi ve ekonomik yakınlıkları dikkate alınarak dağıtıldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ekonomik çıkmaz içine giren ülkelere daraltıcı politikalar öneren IMF'nin standart reçeteleri genelde başarısızlık, kaos ve sosyal patlamalarla sonuçlanmaktadır. Son yıllarda IMF adı nedense hep finansal krizlerle beraber anılmaktadır. Kriz çıkıyor ve IMF hemen devreye giriyor; ya da Türkiye'de 2000 yılında olduğu gibi kriz ortamı yok iken uygulanan IMF reçetesi krizle sonuçlanıyor. Dolayısıyla, IMF'nin gelişmekte olan ülkelere dayattığı politikaların uygunluğunun gerçek anlamda muhasebesini yapabilmek, krizlerin muhasebesinin yapılmasını gerektirmektedir.

Örneğin, Asya krizi esnasında tüm sektörlerde birbiri ardına patlayan balonlar ve ülkelerarası yayılma işaretleri, bunun "küreselleşmenin krizi" olduğu yönünde bazı açıklamalar yapılmasına neden olmuştu. IMF devreye girip, Tayland, Endonezya ve Güney Kore ile anlaşmalar imzaladı. Küreselleşmenin sorun yarattığı düşünülürken IMF reçeteleri daha fazla küreselleşmeyi ve bu ekonomilerin dış yatırımcılara daha açık olmasını gerektiriyordu. IMF, bu ülkelerin yabancı bankalara olan borçlarını ödeyecekti fakat bölgeye tekrar yabancı sermaye çekebilmek için faizleri yükseltmeyi şart koşmaktaydı. Oysa bu ülkelerin dış ödemeler dengesi sorunları vardı ve IMF'nin kullandığı analiz yöntemi, "ödemeler dengesine parasalcı yaklaşım" devredeydi. Yani, Asya ülkeleri daraltıcı politikalar uygulamalıydı. Oysa, Sachs (1997)'in da belirttiği gibi, Güneydoğu Asya'nın finansal krizi IMF'nin geleneksel olarak çözmeyi hedeflediği enflasyon, bütçe açıkları gibi sorunlar kümesinden farklı nitelikler taşıyordu. Bunun neden programın bir parçası olduğunu anlayabilmek güçtü; çünkü Asya'da IMF dışında hiç kimse bu ülkelerin bir bütçe açığı ve enflasyon problemi olduğunu düşünmüyordu. Yine Sachs (1997)'in vurguladığı gibi, daraltıcı politikalar şöyle dursun; bölgeden büyük sermaye kaçışı olduğu için durağan, hatta genişletici para ve maliye politikaları uygulanmalıydı.

Asya Krizi ve IMF reçetelerinin uygulandığı süreçte Dünya Bankası'nda başekonomist olarak görev yapan Stiglitz ise Asya krizine giren ülkelere daraltıcı politikalar uygulatan IMF'yi şöyle eleştirmekteydi: *"...1980'lerde Latin Amerika'da mali kriz çıkmış, büyük kamu açıkları ve gevşek para politikası müthiş bir enflasyona yol açmıştı. IMF, doğru olarak sıkı bir maliye ve para politikası önermiş ve bunu yardım almanın önkoşulu yapmıştı. IMF, 1997'de Tayland'a da aynı taleplerini dayattı... Kriz diğer Doğu Asya ülkelerine yayıldığı ve bu politikanın başarısızlığının kanıtları çoğaldığı halde, IMF gözünü kırpmadan, yardım için kapısını çalan her ülkeye aynı ilacı verdi. Bunun yanlış olduğu açıktı. Herşeyden önce, Latin Amerika ülkelerinden farklı olarak,*

Doğu Asya ülkelerinde bütçe fazlalığı vardı. Enflasyon düştü ve düşmeye devam ediyordu...Bu politikanın değişmesi için uğraşmaya başladım... IMF yetkilileri bana, eğer Doğu Asya ülkeleri, gerekenden daha büyük bir depresyona girerse, politikalarını tersine çevirebileceklerini söylediler. Bu cevap ürperticiydi. İktisatçıların üniversitelerde ilk öğrettikleri konulardan biri, uygulanan politikaların gecikmelerle sonuçlarını ortaya koyduğudur. Para politikasındaki bir değişikliğin etkilerinin görülebilmesi için 12-18 ay gerekir....” (Stiglitz, 2000b).

IMF, bölgenin krizden çıkması için hiç de uygun olmayan çözümler üretirken bunun toplumsal etkileri üzerinde hiç durmuyordu. İflasların yaşanması, işsizliğin artması gibi sorunlar gözardı ediliyordu. IMF politikalarına mahkum kalan Tayland, G.Kore ve Endonezya’da yurtiçi toplam talep ve üretim hızla düştü. Bölge ülkelerinde işsizlik hızla yükseldi. Tayland için istihdam kaybı krizden sonraki bir yıl içinde 800.000’e ulaştı. 1999 yılında da kendilerine hâlâ gelemeyen bu ülkelerde söz konusu yıl içinde; Endonezya’da 64 banka (sistemin yüzde 18’i), G.Kore’de 5 banka ve Tayland’da 57 adet finans şirketi batmıştır (WB-Global Economic Prospects, 2000, s.85). IMF programlarının sonuçları açısından bölge ülkeleri arasında durumu en kötü olan ülke, Endonezya idi. Üretimdeki düşüşler ve hızlı nüfus artışı sonucunda bu ülkede açlık başgöstermiştir (Demir, 1999, s.222).

Türkiye’de de 2000 yılı başında uygulanan IMF programı, aynı yılın Kasım ayında ve 2001 Şubat ayında olmak üzere iki büyük krizle sonuçlanmıştır. Ekonomi, 2001 yılında yüzde 9,8’lik tarihi bir küçülme ile karşı karşıya kalmıştır. Cari açığı Aralık 1999’da GSMH’sının sadece yüzde 0.7’si kadar olan Türkiye ekonomisi, uygulanan program sonunda bu oranı 2001 Şubat ayında yüzde 4.8’e taşımıştır. Krizden sonra uygulanan IMF politikaları sonucunda 2006 yılı cari açığı 31,679 milyar dolar olarak gerçekleşirken, GSMH’nın yüzde 7,3’üne yükselmiştir. 2007 yılı için cari işlemler açığı beklentisi daha da kötümserdir. 2006 Şubatında 5,53 milyar dolar olan aylık açık, 2007’nin aynı ayında 6,27 milyar dolara çıkmıştır.

Türkiye, 2001 kriz sonrasında bugüne ortalama yüzde 7’nin üzerinde büyürken, ekonomide yeni istihdam yaratılmadığı görülmektedir. Dış ticaret hadlerinde belirginleşen bozulma bu ekonomik büyüme performansı ile birlikte değerlendirildiğinde, “fakirleştiren büyüme” olgusunu akla getirmektedir. IMF baskısı ile dalgalı kura geçen ekonomide, sürdürülemez boyuttaki cari açığa rağmen Türk lirası aşırı değerli konumunu sürdürmektedir. Oysa dalgalı kura geçilirken IMF’nin argumanı, ülkede bir dış açık olması durumunda döviz talebinin yükselip, kurları yukarı doğru çekmesi yönündeydi. Bu mekanizmayı engelleyen sıcak para girişleri IMF tarafından göz ardı edilmektedir. Olası büyük çapta bir sermaye çıkışı durumunda Türkiye ekonomisinin 2001 benzeri bir krize girme potansiyeli yüksek görülmektedir. Yine IMF’nin isteği ile geçilen enflasyon hedeflemesi uygulamasında, cari rakamlar hedeflerin yakalanamayacağını göstermektedir. Bu durum, uygulanan IMF politikalarının Türkiye ekonomisi üzerindeki belirsizliklerin artmasına yol açtığını ortaya koymaktadır.

5.Sonuç

IMF, kendisine başvuran ülkelere, o ülkelerin makro ve mikroekonomik yapılarını hiç dikkate almadan standart çözümler ortaya koymaktadır. İktisat politikalarının her ekonominin kendine özgü niteliklerini göz ardı ederek, genel geçer (mainstream) bir şekilde uygulanması, rasyonel bir tutum değildir. Bu politikalar son tahlilde çözümden çok çözümsüzlük üretmekte ve ekonomileri krize taşıyabilmektedir. Sonuçta hem IMF'nin kendisi, hem de bu politikalara boyun eğen hükümetler güvenilirliklerini kaybetmektedirler. Örneğin, Türkiye'de 2001 krizi sonrasında hükümet partilerinin 2002 seçimlerinde barajı aşamamaları ve Arjantin'de 2002 yılında yaşanan benzer tecrübeler ve IMF'ye karşı tepkiler bu durumu yansıtmaktadır.

Öte yandan IMF, uygulattığı istikrar programlarında ülkelerin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme performansına ulaşabilmelerini hedeflememektedir. Oysa, IMF'nin küreselleşme sürecinde yeni müşterileri olan gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyümenin kalıcı olabilmesi son derece önemlidir. Finansal piyasaları sığ olan Türkiye benzeri ülkeler, ekonomik büyümelerini teknolojik ilerlemeler yerine spekülasyon kaynaklı kısa vadeli sermaye girişlerine dayandırdıklarında, yaşanan büyüme evreleri sürdürülebilir olamamaktadır. Kurlsuz piyasa mantığına dayanan finansal serbestlik IMF tarafından hiç sorgulanmamaktadır. IMF toplantılarında ABD'nin tek başına veto yetkisine sahip olması, bu kurumda alınan kararlarda sözkonusu ülkenin önceliklerinin ön planda tutulduğunu göstermektedir. Asıl önemli olması gereken ise, istikrar programı uygulamak için IMF'ye başvuran ülkenin öncelikleridir.

KAYNAKÇA

BARRO J. R. ve LEE J. W “IMF Programs: Who is Chosen and What are the Effects?”, **NBER Working Paper Series, Working Paper 8951, Cambridge**, May 2002, Erişim: <http://www.nber.org/papers/w8951>

DEMİR G. Asya Krizi ve IMF, İstanbul, Der Yayınları, 1999.

ERTOP K. Makroiktisat, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No:534/767, İstanbul, 2006.

ESHAG E. “Some Suggestions for Improving the Operation of IMF Stabilization Programmes”, **International Labour Review**, Vol.126, No.3, 1989.

HUTCHISON M. “A Cure Worse Than the Disease? Currency Crises and the Output Costs of IMF-Supported Stabilization Programs ”, **NBER Working Paper**, No. 8305, May, 2001.

IMF. Erişim: <http://www.imf.org/external/about.htm>

IMF-a. (2006). “IMF Lending”, A Factsheet, September, 2006.

IMF-b. (2006). “Quotas”, A Factsheet.

KRUGMAN, P. ve OBSTFELD, M, “**International Economics**”, New York, Addison Wesley, 1997.

KRUGMAN, P. (2001a). **Other People’s Money**, The New York Times, July 18, 2001.

LITTLE I. M. D. , CORDEN M. W. , COOPER, R. N., RAJAPATIRANA, S, **Boom, Crisis and Adjustment: The Macroeconomic Experience of Developing Countries**, Oxford University Press, USA.

MELTZER A. H, “**The IMF and Its Critics: Reform of Global Financial Architecture**”, Cambridge University Press, 2004.

SACHS D. J, “**The Wrong Medicine for Asia**”, November 3, 1997, Erişim: <http://pages.stern.nyu.edu/~nroubini/asia/AsiaSachs>

STIGLITZ J. (2000a). Capital Market Liberalization, Economic Growth, and Instability, **World Development**, Vol.28, Issue 6, pp 1075-1086, June 2000.

STIGLITZ J. (2000b). “**What I Learned at the World Economic Crisis: The Insider**”, The New Republic, April 17, 2000.

STIGLITZ J. (2001). “**Globalization and its Discontents: How to Fix What’s Not Working**”, IPDM, University of Manchester, UK, 4 April, 2001.

World Bank. (2000). “**Global Economic Prospects and the Developing Countries**”, Washington, DC.